

Ex ante evaluatie 'light': principes en technieken

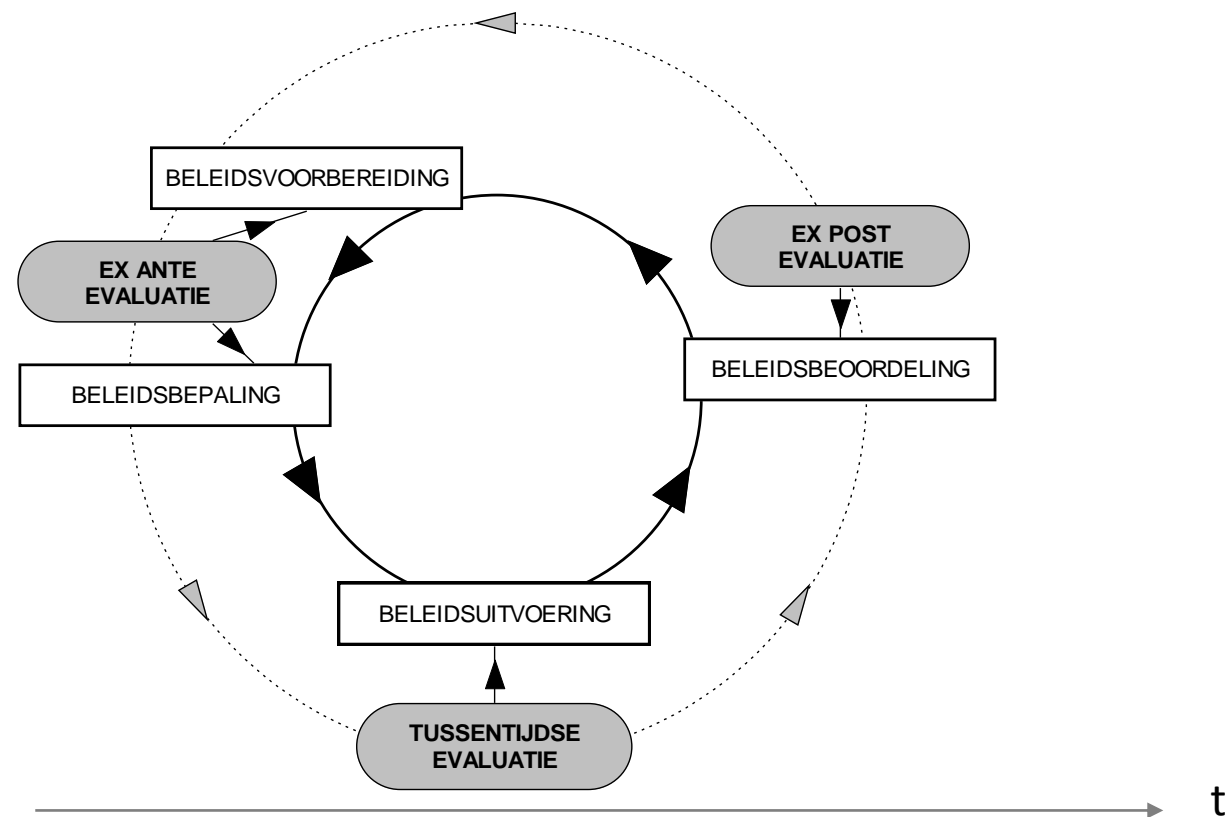
VEP seminarie, 4 juni 2018

Bart De Peuter

Outline

- Waarom ex ante?
Argumenten pro & contra
- Wat evalueren?
Criteria en vraagstellingen
- Hoe?
Light technieken: quid?

Evaluatie doorheen de beleidscyclus

Argumenten pro & contra

- Onderbouwde keuzes
- Transparante keuzes
- Bijsturen vóór implementatie
- Planning: ook operationeel
- Draagvlak
- Tijdwinst achteraf (minder contestatie)
- Voorgenomen / beslist beleid
- Niet compatibel met politiek compromis
- Opgeladen complexiteit
- Te rationeel
- Vertraging
- Kostprijs

! Argumentatielijn vs. merites van de benadering

! Maturiteit van de evaluatiecultuur

Criteria en vraagstellingen

- Relevantie van beleid (vs. probleem)
oorzaken vs. symptomen
- Coherentie / consistentie
maatregelenpakket, coördinatie naar doelgroepen

Criteria en vraagstellingen

- Effectiviteit?
Inschatten, ramen, ... vs. meten van effecten
- Voor- en nadelen van een optie?
Wat, hoeveel, voor wie, wanneer?
- Beste alternatief?
Op basis van een expliciet afwegingskader

Criteria en vraagstellingen

- Uitvoerbaarheid

Duidelijke taakstelling, voldoende capaciteit, kostprijs, financieringsmogelijkheden?

- Handhaafbaarheid

Behoefte, capaciteit, kans op controle én vaststellingen, sanctiemogelijkheden?

Technieken – beproefde recepten

- Maatschappelijke kosten-batenanalyse
- Multicriteria-analyse
- (Cross)-impactanalyse
- Tafel van 11
- ...

Maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA)

- Weegt de meerwaarde van een beleidsinterventie op tegen de kostprijs?
- Kosten gelinkt aan invoering en continuering beleidsmaatregel
- Voordelen en nadelen (effecten) vanuit maatschappelijk perspectief (d.w.z. ruimer dan de doelgroep; externaliteiten)
- Kwantificeren: grootteorde van verwachte effecten (+ en -)
- Monetarisering / waardering van effecten in €
- Verdisconteren: actuele geldelijke waarde van effect in de toekomst
- Saldo [voordelen – nadelen] – [kosten] = eindoordeel

MKBA

- Aandacht voor negatieve effecten → ontwikkeling flankerend beleid
- Maatschappelijk perspectief: gevolgen voor diverse groepen

- Wat met moeilijk kwantificeerbare effecten?
- Wat met moeilijk monetair uit te drukken effecten?
- Scope: koppeling met beleidsdoelstellingen?
- Wat met verdelingsaspecten?

Multicriteria-analyse (MCA)

- Is een beleidskeuze goed? Welk alternatief is het beste?
- Criteria afgeleid uit beleidsprioriteiten, aandachtspunten stakeholders, mogelijke neveneffecten, eigenschappen evaluandum (bv. kostprijs),...
- Mix van kwalitatieve en kwantitatieve criteria mogelijk* (<> MKBA)
- Diversiteit aan meetschalen mogelijk*, en niet alles in € (<> MKBA)
- Gewichten toekennen aan criteria: wat is méér / minder belangrijk voor de beoordeling? Ook hier mix kwantitatief & kwalitatief mogelijk*
- Standaardisering van waarden op schaal**
- Rangschikking** van alternatieven (bv. via gewogen sommering, paarsgewijze vergelijking) of opdeling** in (on)aanvaardbare alternatieven

(*) Heeft een invloed op de methodische variant van MCA die kan worden gehanteerd

(**) Afhankelijk van de MCA variant die wordt gehanteerd

MCA

- Complex afwegingskader mogelijk (veelheid criteria)
- Flexibiliteit voor het omgaan met diversiteit van criteria
- Vergelijken van verschillende zienswijzen (gewichtensets)
- Softwareondersteuning
 - <https://spinlab.vu.nl/support/tools/definite-bosda/>
 - <https://www.mcdmsociety.org/content/software-related-mcdm>
- Onzekerheidsanalyse (bijstelling criteriumscores) en gevoeligheidsanalyse (herverdeling gewichten) → quid rangschikking?
- Vereist veel data
- Beste alternatief: binnen de contouren van het afwegingskader (gemaakte keuzes!)

(Cross-)impactanalyse

- Verwachte effecten van maatregels (of pakketten) op impactclusters
- Binnen beleidsdomein of domeinoverschrijdend
- Scoringsschalen: geijkte mogelijke posities van impact (bv. -5 ... 0 ... +5) per impactstelling (meerdere stellingen per impactcluster -> totaalscore)
- Systematiek in interactieve toepassing met stakeholders

- Crossimpact: synergieën tussen maatregelen (incl. sterkte en richting), synergiecoëfficiënt per maatregel (of pakket als geheel)
- Triangulatie via diverse expertisevelden

Handhavingschecklist (Bv. tafel van 11)

- Spontane naleving
 1. Kennis van regels
 2. Kosten/baten van overtreden c.q. naleven
 3. Mate van aanvaarding door doelgroep
 4. Normgetrouwheid doelgroep
 5. Informele controle
- Controledimensies
 6. Informele meldingskans
 7. Controlekans
 8. Detectiekans
 9. Selectiviteit
- Sanctiedimensie
 10. Sanctiekans
 11. Sanctie-ernst

Technieken – light versie?

- Zelfde principes
- Minder detail, zelfde systematiek
- Basisstappen
- Kwaliteit van data
- Kwantitatief en/of kwalitatief
- Weerspiegeling van prioriteiten, maar ook aandacht voor onbedoelde effecten

Light aanpak

1. Afbakening: optie(s) en referentiesituatie (indien vergelijking)
2. Afwegingskader: criteria (effecten, kosten, andere specifieke criteria)
3. Meeteenheid <> kwalitatieve omschrijving
4. Gewichten
5. Eindoordeel (per saldo vs. duaal overzicht)

1. Afbakening: optie(s) en referentie

- Nieuw / aanvullend beleid (1 of meer opties) of aangepast beleid (1 of meer opties vs. bestaand beleid)
- Duidelijke omschrijving (modaliteiten, doelgroep,...)
- Vanuit heldere probleemstelling, omgevingsanalyse, doelstelling(en) / prioriteit(en)
- Referentiesituatie: geen of huidig beleid

2. Afwegingskader

	Alternatief 1	Alternatief 2	(...)	Referentie- situatie
criterium 1				
criterium 2				
criterium 3				
(...)				
criterium n				

2. Afwegingskader: criteriaselectie

- Vanuit doelstellingenkader
- Belang van expliciete beleidstheorie: welke verwachte directe en indirecte effecten vanuit een beleidsinterventie?
- Maar ook: welke nadelige gevolgen (en voor wie en wanneer)? (doelgroep vs. derden)
- Vanuit specifieke kenmerken evaluandum of context

3. Meeteenheid of kwalitatieve omschrijving

	Eenheid	Alternatief 1	Alternatief 2	(...)	Referentie-situatie
criterium 1	€	(score A_1C_1)	(score A_2C_1)	(...)	(score RC_1)
criterium 2	...	(score A_1C_2)	(score A_2C_2)	(...)	(score RC_2)
criterium 3	Weinig - Veel	(score A_1C_3)	(score A_2C_3)	(...)	(score RC_3)
(...)		(...)	(...)	(...)	(...)
criterium n	Schaal -- ++	(score A_1C_n)	(score A_2C_n)	(...)	(score RC_n)

KSF:

- ! Schaal: posities duidelijk gedefinieerd?
- ! Cijfermatig of kwalitatief oordeel voor de 'score' van elk alternatief
- ! Betrouwbare raming vs. onderbouwd oordeel
- ! Zo weinig mogelijk 'ontbrekende info'

Mogelijke tussenstappen

Kwantificeren: omzetten van scores op kwalitatieve schaal naar cijfermatige scores

Bv.

++	+	+/-	-	--
Zeer veel	Veel	Gemiddeld	Weinig	Zeer weinig
5	4	3	2	1

Mogelijke tussenstappen

Standaardisering: herleiden van oorspronkelijke scores naar waarde tussen 0 en 1, tussen 0 en 100, tussen 0 en max. score, ...

Bv. (maximumstandaardisatie)

criterium	Eenheid	Alternatief 1	Alternatief 2	(...)	Referentie-situatie
Oppervlakte	ha	12	25	(...)	15

	Eenheid	Alternatief 1	Alternatief 2	(...)	Referentie-situatie
Oppervlakte	ha	0,48	1	(...)	0,6

4. Gewichten

	Gewicht ($\Sigma = 1$)	Eenheid	Alternatief 1	Alternatief 2	(...)	Referentie- situatie
Criterium 1	0,5	€				
Criterium 2	0,2	...				
Criterium 3	0,1	Weinig - Veel				
(...)	...					
Criterium n	...	Schaal -- ++				

KSF:

! Geen verdeling bestaat niet; niet expliciet = alles even belangrijk = neutraal

! Criteria waarop alternatieven weinig verschillen: veel gewicht weinig zin

! Som van alle kwantitatieve gewichten = 1

Of ook hier kwalitatieve duiding van criteria en/of schaalposities:

bv. 'zeer belangrijk', 'belangrijk', 'minder belangrijk, ...'

5. Eindoordeel

- Per saldo: gewogen somming, op basis van (gestandaardiseerde) score * criteriumgewicht, rekening houdend met richting van criteria (+ of -)
- ‘Duaal’: geen uitvlakking (wegfiltering) van negatieve effecten (cf. milieueffectenrapportage)

Randvoorwaarden

- Heldere beleidsdoelstellingen
- LT planning
- Evaluatieagenda
- Kennismanagement: bestaande kennis efficiënt valoriseren
- Evaluatiecultuur opbouwen:
 - Tijd geven en nemen voor ex ante evaluatie
 - Al doende leert men...